

ÚJABB ADATOK A RÓMAI ÉS HUN KORI VISELETHEZ

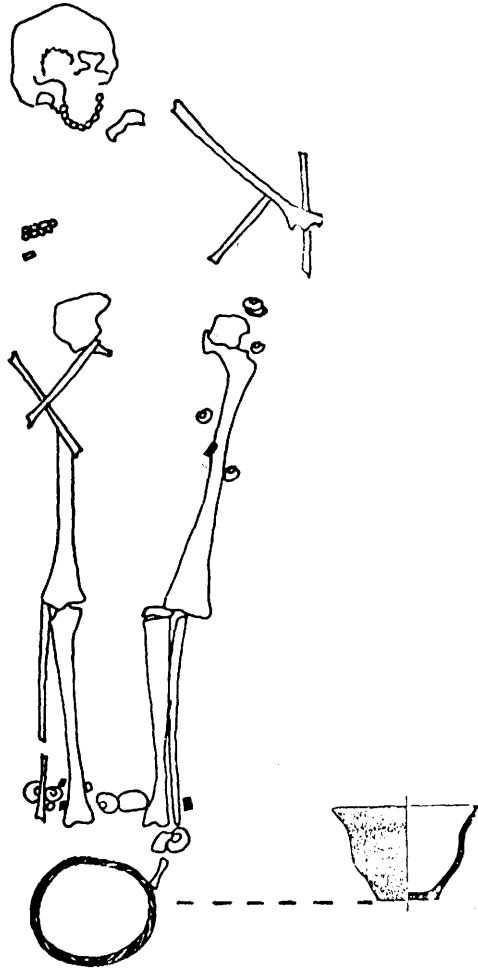
LOVÁSZ EMESE

A bodrogközi *Tiszakarád* község *Inasa* nevű határrészében egy V. századi temető feltárását végeztük 1981 és 1983 között. A temető nagy része, mint ebben a korszakban általában, bolygatott volt. Ritka esetben akadtunk érintetlen sírra. Több szerencsével tártuk fel a részlegesen bolygatottakat. A nemesfém, arany és ezüst után kutató rablók a számukra értéktelen gyöngyöket, övcsatokat, a már bizonyára enyészetnek indult fegyvereket (lándzsákat, pajzsokat) agyagedényeket félrelökve, eredeti helyéről ki-mozdítva ugyan, mégiscsak meghagyták számunkra.

Deréktól lefelé nem dúlták fel a sírokat, nagyon jól tudván, hogy hol, és mit keressenek. Így maradhatott érintetlenül a 20. számú sír halottjának lábánál lévő edény, a bokákat körülvevő egy-egy gyöngyfűzér, és éppen csak érintette a rablók ásója a derék ruhadíszait. Egy bronzkarika többé-kevésbé eredeti helyén, a sírba helyezéskor részben a test alá került gyöngyűzős kiegészítő darab pedig, a medence és a combesont védelmében, a gyöngyök felvarrásának rendjét is megőrizve maradt meg.

20. sír: 65 cm mélyen fekvő, részlegesen bolygatott csontváz. Sírfolt vagy rablógödör nem látszott. A koponya balra fordulva, az öreglyukkal fölfelé feküdt. Elmozdultak helyükről a fel- és alkarcsontok is. A bal medence és a combesont kb. 5 cm-rel balra tolvá feküdt. *Tájékozás:* D-É. *Neme:* nő.

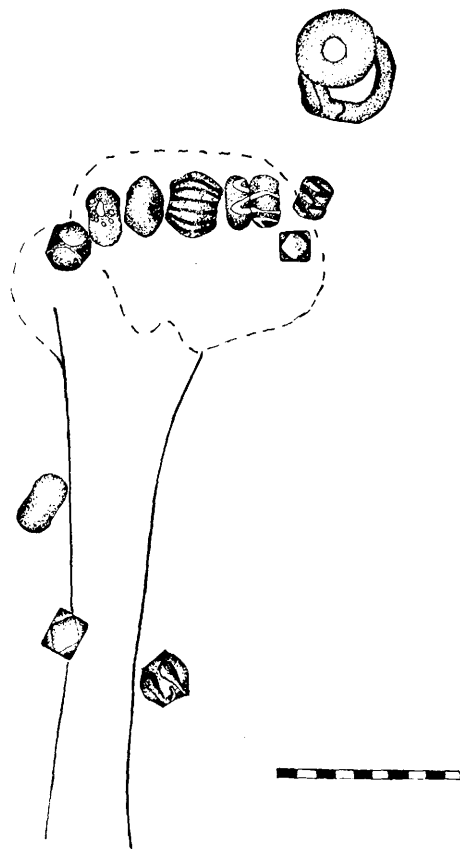
Mellékletek: A jobb felkar helyén, szorosan egymás alatt, két sorban került elő 10 db gyöngyszem. Apró, sötétkék, sokszög (12) alakra csiszolt üvegyöngyök. Átm.: 0,5 cm. Egy hasáb alakú, rossz megtartású borostyán a fölszedéskor szétmállott. A bal alkar és a medence között: kerek, lapos bronzkarika. Átm.: 2,6 cm. Fölötte, hozzátapadva, tejszínű, lapított gömb alakú kalcedon-gyöngy. Átm.: 2,3 cm, h.: 1,3 cm. A medencelapát alatt, vízszintes sort alkotva: vízzöld, áttetsző üvegyöngy. Eredetileg sokszög alakra csiszolták, már erősen töredezetten kerülhetett a sírba. Átm.: 1 cm. Fekete, lapított gömb alakú üvegpaszta, fehér és sötétkék, kisebb és nagyobb, kör alakú berakással díszítve. Átm.: 1,6 cm. Fekete, lapított gömb alakú, díszítetlen üvegpaszta. Átm.: 1,5 cm. Élénk kék színű, sűrűn bordázott, gömb alakú pasztagyöngy. Átm.: 1,9 cm, h.: 1,5 cm. Fekete, lapított gömb alakú, kettős pasztagyöngy. Fehér, zezug vonal alakú berakással díszített. Átm.: 1,4 cm, h.: 1,5 cm. Fekete, lapított gömb alakú üvegpaszta. Fehér, zezug vonal alakú inkrusztációval díszített, utóbbinak itt-ott már csak nyomai látszanak. Átm.: 0,9 cm. Sötétkék, áttetsző, pohéder alakra csiszolt üvegyöngy. Átm.: 0,8 cm, h.: 0,7 cm. Sötétkék, lapított gömb alakú, díszítetlen üvegyöngy. Átm.: 1,6 cm. Hasáb alakú, sokszögre csiszolt karneol. Átm.: 0,8 cm, h.: 1 cm. Fekete, csepp alakú üvegpasztagyöngy. Az ugyancsak csepp alakú berakásoknak csak a bevésített helyei látszanak. Átm.: 1,4 cm, h.: 1,5 cm. A gyöngyök furatméretei, a karneol, és a hasábos, sokszög alakra csiszolt kék üvegyöngy kivételével nagyjából azonosak voltak. A bronzkarika, és a legalsó gyöngyszem közti távolság 18 cm volt. A bal boka körül, részben a sarokcsont alatt helyezkedtek el a következő gyöngyök: tojásdad alakú, tejszínű kalcedon, sötét kék foltokkal. Átm.: 2,5 cm h.: 3,6 cm. Tojásdad alakú, sárgás színű,erezett kalcedon. Átm.: 2,5 cm, h.: 3 cm. Lapos, kerek, tejszínű kalcedon. Átm.: 2,6 cm, h.: 2,6 cm. Sokszög alakra csiszolt karneolgyöngy, 6 db. Átm.: 0,8–1,3 cm. A jobb boka körül, részben a síp- és szárcsontok között középső heverték a következő darabok: tejszínű, lapított gömb alakú kalcedon. Átm.:

1. kép. Tizsakarád–Inasa, 20. számú sír

2,3 cm, h.: 1,7 cm. Füstszínű, lapos, kerek kalcedon. Egyik oldalán, a szélén, körben retusnyomok látszanak. Átm.: 1,9 cm, h.: 0,7 cm. Tejszínű, henger alakú, egyik oldalán sárga foltos kalcedon. Furatának iránya ferde: egyik felén jól látszik a kör alakú kezdés, melyet felezve indítottak egy újabb furatot. A gyöngy falvastagsága itt mindössze 0,2 cm maradt, a vékony fal végig is repedt. Átm.: 1,7 cm, h.: 1,3 cm. Tejszínű, apró, lapított gömb alakú kalcedon. Átm.: 1,2 cm, h.: 0,7 cm. Apró, lapított gömb alakú hegykristálygyöngy. Átm.: 1,2 cm, h.: 0,4–0,7 cm. Hasáb alakú, borostyángyöngy. Átm.: 0,8 cm, h.: 1,2 cm. Hasáb alakú karneolgyöngy. Átm.: 0,9 cm, h.: 1,1 cm. Leccsízolt sarkú hasáb alakú karneolgyöngy, 8 db. Átm.: 0,8, h.: 0,9; átm.: 0,8, h.: 1,1; átm.: 0,7, h.: 1,1; átm.: 0,6, h.: 1,1; átm.: 0,7, h.: 0,9; átm.: 0,8, h.: 0,8 cm. Hasáb alakú, élénk zöld üvegyöngy. Átm.: 0,5 cm, h.: 0,5 cm. Lábfejei előtt, középen, egy barnásvörös színű, jól iszapolt anyagú, enyhén kihajló, duzzadt peremű, korongolt tál feküdt. Szá.: 17 cm. M.: 11 cm. Fá.: 6,5 cm (1. kép).

A nyak táján is előkerült néhány gyöngyszem. Három db lapított gömb alakú, fekete pasztagyöngy, fehér, zegzug vonal alakú inkrusztációval, három hasáb alakú, kék üvegyöngy, két kicsi, négyszögletes kék üvegyöngy, négy db sokszög alakra csiszolt, lapos karneolgyöngy. Ezek lehet-

2. kép. Tiszakarád–Inasa, 20. számú sír.
A gyöngyök elhelyezkedése a medence alatt

tek nyaklánc részei, de a jobb felkar helyén előkerült, szögletesre csiszolt sötétkék gyöngyökkel együtt a nyak körüli, felvarrt ruhadísz darabjai is.

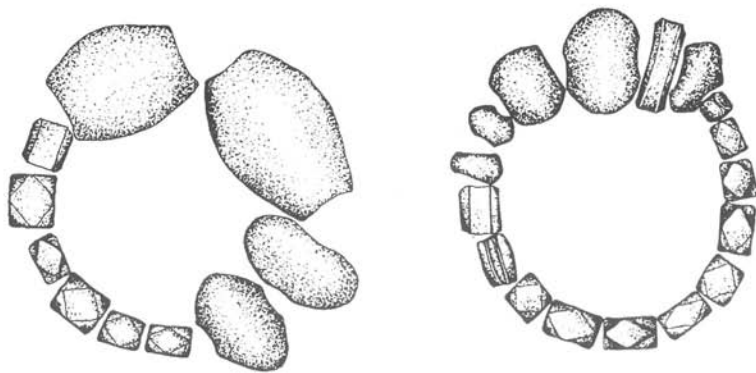
A részlegesen feldúlt sírban fibulát, övesatot nem találtunk. Ha volt is, elvitték a sírablók.

A derék táján előkerült bronzkarika belső átmérője mindössze 1,7 cm volt. Csak nagyon keskeny textilesíkot lehetett átfűzni rajta, „gyömöszölés” nélkül. A karika mellett és közelében talált gyöngyök elhelyezkedése alapján pedig arra kell gondolnunk, hogy ezek nem a lecsúngó öv felvarrt díszei voltak. Sajnos, a sírablás során a bal combcsont sem maradt eredeti helyén, mintegy 5 cm-t mozdult el balra, három szem gyönggyel együtt. Ez utóbbiak így kerülhettek messzebb a medence és a combcsont felső része alatt, eredeti helyén lévő, többi gyöngyszemtől (2. kép).

A vízszintesen felvarrt gyöngydísz rejtélyére a Tiszadob-sziget lelőhelyen előkerült 19. számú, gazdag, hun kori női sír leleteinek közlése derített fényt.¹ Ugyancsak hat gyöngyszem alkotta itt is a deréktájon, vízszintesen felvarrt sort: egy sűrűn barázdált üvegyöngy, két lapos, borostyán karika, és három inkrusztált üvegpaszta, köztük az egyik kettős gyöngy, mint a tiszakarádi 20. sír gyöngye.² A tiszadobi előkelő nő ruháját

1. Istvánovits E., 1986. 1394–96.

2. Istvánovits E., 1986. 1395. 2. kép.

3. kép. Tiszakarád–Inasa, 20. számú sír.
A bokák körüli gyöngyök

a bal vállán és a mell fölött egy-egy ezüstfibula fogta össze, egy harmadik, ezüst kapcsolótű pedig valószínűleg a felsőruhát, köpenyt rögzítette a jobb vállán. A bolygatatlan sírból előkerült a bőröv díszes csatja is. Az övre erősítették rá a gyöngydíszes tarsolyt, és mellőle függött bal oldalt egy fanyelű, bőrtokos kés is.³

A csuklóin talált gyöngykarpercecek, vagy felvarrt díszek felidézik a tiszakarádi 20. sír halotti ruhájának szín- és formavilágát: lapos, sokszög alakra csiszolt karneolok, kék és zöld, szögletesen csiszolt üvegyöngyök ékesítették öltözéküket. A tiszadobi temetőt is majdnem teljesen kifosztották. A ritka szerencséivel, vagy a sírrablók sietsége, figyelmetlensége révén épségben maradt 19. számú sír leletei alapján következtethetünk a tiszakarádi 20. számú sír esetleges gazdagságára.

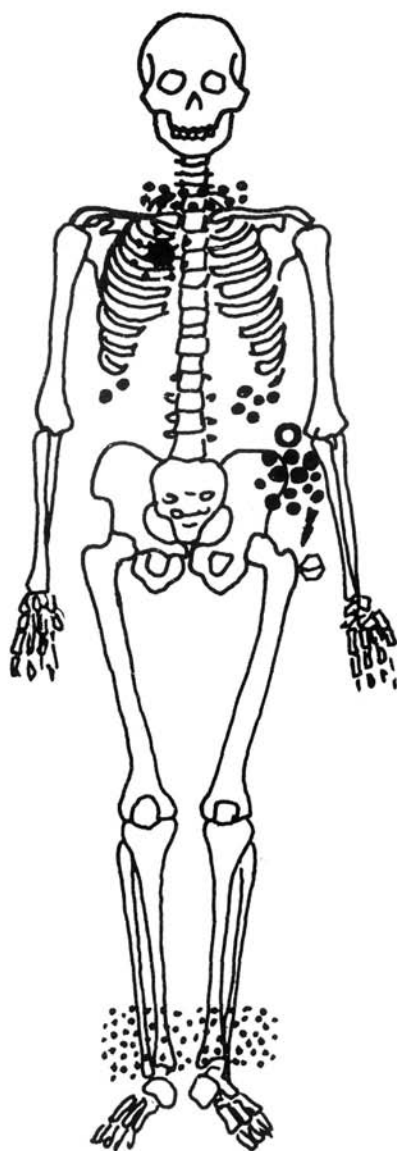
Mindkét sírban megvoltak a bokákat körülvevő, nagyméretű gyöngyök is (3. kép), melyek ruhadarabhoz való kötése ugyancsak problémát jelent. Nem szólunk most arról, hogy a gyöngyök viselése nem lehetett egyszerű dolog. A nagy, hordó alakú kalcedonok minden bizonnyal zavarták viselőjét járás közben, az ugyancsak nagyméretű kalciumgyöngyök összeütödvé szét is törhettek. Mindezt a divat kedvéért elviselhető kényelmetlenségnek foghatták fel. A bokákat körülvevő gyöngyök azonban fel-fűzve olyan szűk fűzért adnak, és felvarrva is csak szorosan egymás mellett mutattak szépen, hogy ilyen szűk bokájú nadrágba nem lehetett belebújni. Vagy oldalt, esetleg hátul fel kellett hasítani a gyöngyökkel beszűkített szárú nadrágot, ebben az esetben a hasítékot szalagokkal fogták össze. Elképzelhető az is, hogy a bő nadrágszárát olyan textilszalaggal kötötték össze, melyre középen felvarrták a gyöngyöket, és a szabadon maradt szalagvégeket kötötték össze hátul. Amennyiben a gyöngyök puha szárú csizmát díszítettek, hasonló megoldáson gondolkozhatunk.

A szarmata sírokban gyakori, 6–700 szemű gyöngy a lábszárak, bokák körül szintén nem mindig szoknya szegélydíszje. A kérdéssel foglalkozva Vaday A. jegyezte meg, hogy az Endrőd–Szujojéreszten előkerült 27. számú sírban, a lábszárakat körülvevő gyöngysáv, mivel 35 cm szélességben látszott, és oldalt nem szakadt meg, 80–85 cm szoknyabősséget, illetve „szükséget” jelentene. Ilyen szűk ruhadarabban sem lehetett járni.⁴ Megemlíti az endrődi 93. számú sírt, ahol a nyitottabb lábhelyzet miatt a gyöngy-sáv nadrágszár díszje lehetett.⁵ A legegyszerűbb lábhelyzettel a tigrsori temető 200.

3. Istvánovits E., 1986. 1396. Rekonstrukciós rajz.

4. H. Vaday A., 1983. 112.

5. H. Vaday A., 1983. 19. kép.

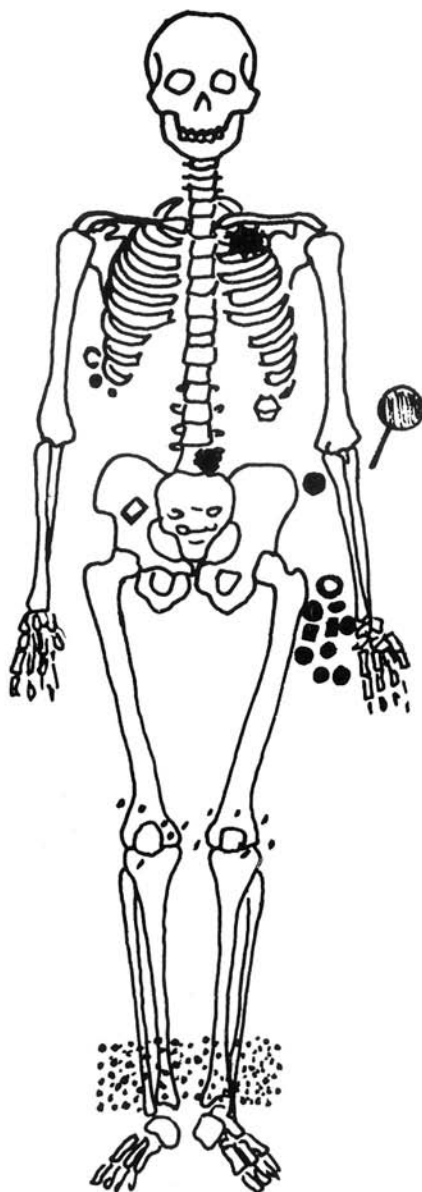

4. kép. Hódmezővásárhely–Fehértó, 3. számú sír.
Rekonstrukciós rajz

sírnál találkoztunk, itt felhúzott térdekkel feküdt a halott, a bokák és a sarokcsontok körül pedig sok apró, kerek üvegyöngy hevert.⁶

A tiszakarádi és a tiszadobi, egymáshoz helyben és időben is közelálló leletek kapcsán, mivel egyikükben előfordult a bronz övkarika is, szeretnénk hozzászólni az ún. bronzkarikás, gyöngyös övek kérdéséhez. Az utóbbi években két kísérlet is szüle-

6. Diaconu, Gh. pl. XII.

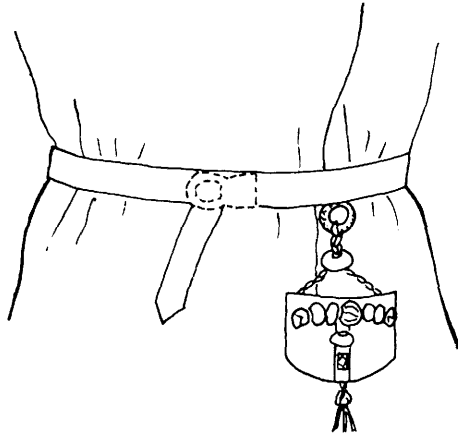

5. kép. Hódmezővásárhely–Fehértó, 7. számú sír.
Rekonstrukciós rajz

tett a szarmata viselet, pontosabban a bronzkarikás, gyöngyös övek rekonstruálására.⁷ A szeged-csongrádi úton feltárt szarmata temető négy, kitűnően feltárt és dokumentált sírját használta fel Vörös G. az övrekonstrucióhoz.⁸ Ezek mindegyikében megvolt bal

7. Vörös G., 1981. H. Vaday A., 1983.

8. Vörös G., 1981. 14., 19., 24., 25. számú sírok.

6. kép. Tiszakarád–Inasa, 20. számú sír.
A gyöngyös tarsoly

oldalt, a medence táján a zárt, öntött bronzkarika, alatta pedig általában a combcsont feléig nagy mennyiségű, változatos méretű és típusú gyöngyszem került elő. Ami számkra feltűnő, az a gyöngyszáv kiterjedése: egyedül a 25. számú sír esetében húzódott a gyöngyözés majdnem a térd vonaláig. A gyöngyszemek között apró tárgyak, bronz csengő is voltak: (14., 19. sírok)⁹ vaskés (ugyancsak 14., 19. sírok)¹⁰ festékes szelence és kis, bronz, madár alakú csüngő.¹¹ A 14. számú sírban, a csontváz térdei között egy átlukasztott bronz hengerecske feküdt, valószínűleg tűtartó volt. Hasonló, összehajlított bronzlemezt használtak tűtartóként, és temették el a halottal a tirsori temető 239. sírjába.¹² Itt a combcsontok között került elő, benne a vastű maradványaival. A szeged-csongrádi út 14. számú sírt a bal medence táján állatjárás bolygatta. A bronzkarika a combcsontok közé került, néhány nagyobb gyöngy a jobb medencelapátra, de a combcsontok felétől lejjebb az állatjárás sem vitte le a gyöngyöket. Legtávolabbra, a térdek közé került le a kis bronz tűtartó. Még erősebben bolygatta állatjárás a 24. számú sírt, a váz bal oldalán a mellkastól egészen a lábujjcsontokig. Figyelemre méltónak tartjuk azonban, hogy az állatjárás szétszórta ugyan a gyöngyöket és az apró tárgyakat (bronz- és csonttégelyt, két bronzcsengőt)¹³, de a térdek vonalánál lejjebb itt sem került elő gyöngyszem.

Az övrekonstruáció céljára legjobban a szeged-csongrádi út 25. számú sír felelt meg. Az itt előkerült, és az előkerülés során dokumentált gyöngyök helyzetét elemezve adta Vörös G. a következő megoldást: a keskeny textilszalag egyik végét áthajtották a karikán, és az anyagot levarrták. Az öv másik végét hurkolták át és csomózták meg minden le- és fölvételkor. A bronzkarikák közepén még három szál lógott volna le, és ezen helyezkedtek el a gyöngyök, valamint a „szokatlanul nagyméretű” bronzcsengő is.¹⁴

9. Vörös G., 1981. 2. kép, 4. kép, 10. kép 4–5.

10. Vörös G., 1981. 2. kép, 10. kép 2., 5.

11. H. Vaday A., 1983. 5. kép, 7., 2–3.

12. Diaconu, Gh. pl. CXXIV.

13. Vörös G., 1981. 5. kép, 10. kép 8–9., 11. kép 5.

14. Vörös G., 1981. 9. kép.

E megoldás problémáira *H. Vaday A.* hívta fel a figyelmet. Érveivel egyetérthetünk: elképzelhetetlen a különböző furatméretű gyöngyök egyazon, vékony szála való felfűzése, mely szálon, ill. szálaikon még nagyméretű, nehéz gyöngyszemek is fűggenek, sőt az egyik szálon a „különösen” nagyméretű csengő.¹⁵

Az Endrőd–Szujojéreszten feltárt 27. számú sír, és a szeged-csongrádi út 25. számú sír gyöngyeit újra vizsgálva *Vaday A.* új megoldást javasolt. E megoldás szerint a textilöv mindkét végét ráhurkolták a bronzkarikára, de az egyik csomó állandó volt. A lecsüngő övvéget varrták ki gazdagon gyöngyökkel, és a csomót természetesen többé kioldani nem lehetett. A karika átmérőjén kívül 3,8–4 cm volt, belül csak 2,8 cm. A gyöngykészlet elhelyezkedése alapján *Vaday A.* úgy véli, hogy a lecsüngő szalag a végén – a gyöngyök előkerülése alapján – még szélesebb volt: akár 9 cm is lehetett. Feltételezi továbbá, hogy nagyobb gyöngyök azért kerültek elő egy csomóban az Endrőd–Szujojéreszt 27. számú, és a szeged-csongrádi út 25. számú sírban is, mert a sírba helyezéskor a gyöngyözött szalag ráncot vetett, és a textil szétmállásakor a nagyobb gyöngyök egymásra nyomódtak. Szalagra felvarrt gyöngyök segítségével kísérletet is végzett, és megállapította, hogy a szalagot leejtve minden esetben jelentkezett a gyöngycsík alatti vetődés.¹⁶ Véleménye szerint felvarrták az övre a kis, madár alakú bronzcsüngőt, a bronzcsengőt, és a festékes szelencét is, bár ez utóbbi külön felfüggesztését is elképzelhetőnek tartja.¹⁷

A rekonstrukciót és a gyöngyözött szalaggal végzett kísérletet logikusnak tartjuk. Végiglapozva azonban a fentebb említett, valamint más, bronzkarikás övet tartalmazó sírok rajzait, illetve leírását, nem tudunk szabadulni a gondolattól: miért úgy gyűrődött meg minden esetben a majdnem bokáig érő gyöngyhímzéses öv, hogy a combsontok felétől lejjebb, de a térdek vonalánál lejjebb semmiképpen nem találtunk gyöngyszemmet. Sok esetben koporsóba helyezték a halottat. Miért nem simították el ekkor sem az övet? Olyan nagyot nem zökkenhetett a koporsó sem minden egyes esetben, hogy az övszalag is felgyűrődjön.

A régebbi feltárások jelentős leleteiről jobb esetben, sírrajzok helyett legalább használható leírásokkal rendelkezünk. Így rekonstruálhatjuk pl. a Hódmezővásárhely–Fehértón kiásott 3. és 7. számú sírokat. Egyértelműen határozta meg az ásató a gyöngyök helyét: a 3. számú sír esetében a bal könyöknél lévő bronzkarika alatt „egy halomban”, a 7. számú sírnál pedig a bal csuklónál lévő bronzkarika mellett „ugyanitt, egymás mellett”.¹⁸

Hódmezővásárhely–Fehértó, 3. számú sír: 40 szem színes üveg és pasztagyöngy a nyak körül. Korongfibula a jobb kulcsont alatt, körülötte hét szem gyöngy. A fibula peremén lévő kis, kiugró tagokra lehettek felerősítve. Két szem gyöngy volt a jobb oldali bordák alatt, öt szem a bal oldalon, ugyancsak a bordák alatt. Kb. 600 szem üvegyöngy vette körül a két bokát.

A bal könyök alatt 3,8 cm átmérőjű, zárt bronzkarika hevert. Alatta egy halomban: öt gömbölyű kalcedongyöngy, három gömbölyű, vörös pasztagyöngy, két nagyobb, vörös pasztagyöngy, egy kisebb, gömbölyű, fehér paszta és egy gömbölyű, zöld üvegyöngy.¹⁹ A gyöngyök között volt egy bronzcsengő is, és egy vaskés töredéke (4. kép).

Hódmezővásárhely–Fehértó, 7. számú sír: Korongfibula a bal kulcsont alatt. Nyitott bronzkarika a jobb felkar és a bordák között. Ez alatt két gyöngy: egy kalcedon, és egy kék üveg. Szögletes vascsat maradványai a jobb medencén. Nyeles bronztűkör a bal könyöknél, kívül. Kettős csonkakúp alakú orsógomb a bal bordáknál. Gömbölyű, fehér kögyöngy a bal alkaron belül. Gömbölyű, kék üvegyöngy, és kisebb, lecsiszolt sarkú hasáb alakú vörös pasztagyöngy, a

15. *H. Vaday A.*, 1983, 107.

16. *H. Vaday A.*, 1983, 23. kép.

17. *H. Vaday A.*, 1983, 5. kép 2–3., 4., 6., 7.

18. *Párducz M.*, 1946–48, 283–290.

19. *Párducz M.*, 1946–48, XL, t. 1., 2., XXXIX, t. 23., 20.

gerine alatt. A térdek körül lecsiszolt sarkú hasáb formájú kék üveg, vörös és fehér pasztagyöngyök, rombuszforma borostyánok. A bokák körül kb. 700 szem gyöngy. Bronzkarika a bal csuklón belül, átmérője 3,7 cm, ugyanitt, egymás mellett a következő gyöngyök: lapos, kerek kalcedon, átm.: 4 cm; lapos, kerek, hullámvonal berakású kék üveg; két db lecsiszolt sarkú hasáb formájú, nagy kalciumgyöngy; egy gömbformájú, zöld üvegyöngy; egy gömbformájú, fehér üvegyöngy; egy gömbformájú, kék üvegyöngy; egy szürkés színű, gömbölyű, inkruztált gyöngy. Közöttük töredékes vaskés hevert (5. kép).²⁰

Mindkét sírban feltűnően „egy kupacban” heverték a gyöngyök. Arról nincs adatunk, hogy milyen sort alkothattak. Hasonló gyöngykészlet került elő a következő sírokban:

Tápiószele, 53. számú sír. A csontváz alatt, az alsó bordák táján nagyobb, zárt bronzkarika feküdt (hogy melyik oldalon, nem tudjuk). Ugyanitt „gyöngyosor”: nagyobb, ovális borostyán; két kisebb, lapos, korong alakú borostyán; két nagyobb fekete borostyán (?); két hengeres, függőlegesen bordázott, kék üvegyöngy; öt nagyobb, gömbölyű, zöld üvegyöngy, sárga és fehér pontberakással; egy hengeres csontgyöngy. Egy csengő is volt a sírban, itt a jobb mellen került elő.²¹

Övcsatot, vagy övkarikát nem tartalmazó sírokban is előfordulnak hasonló gyöngykészletek: *Malajdok–A temető, 47. sír.* A gyermekváz bal kezénél kerültek elő a gyöngyök: egy nagy, kerek borostyán; egy csontkakúp alakú borostyán; egy lapos, kerek borostyán; egy kettős csontkakúp alakú, zöld üvegyöngy; egy nagyobb, gömbölyű, zöld üvegyöngy; egy hullámvonalas betétű, gömbölyű üvegyöngy; egy gömbölyű, kék üvegyöngy; egy nagyobb, hengeres, zöld üvegyöngy.²²

Malajdok–A temető, 52. számú sír. A medence alatt kerültek elő a gyöngyök: egy nagy, kerek kalcedon; egy nagy, hordó formájú kalcedon; hat db lapos borostyán; egy barázdált, kék üvegyöngy; egy barázdált, zöld üvegyöngy; két lapos, kerek, zöld üvegyöngy; két fekete pasztagyöngy, fehér és vörös, hullámvonalas berakással; egy barázdált mészyöngy; két kis, gömbölyű karnacolgyöngy.²³

Kiszombor–B temető, 56. sír. Itt a medencében megvolt a nagyobb, zárt bronzkarika. Alatta a gyöngyök: négy gömbformájú kalcedon; kilenc gömbformájú kalcium; két, henger formájú kalcium; egy gömbformájú, kék üvegyöngy.²⁴

A régébbi közlések alapján feltételezhető, hogy a „bal csukló környékén”, illetve pontosabb megjelölés nélkül leírt gyöngykupacok ugyancsak gyöngyös öv, vagy tarsoly díszei lehettek.

„Bal csuklón” megjelöléssel írta le Párducz M. a Szentés–Sárgapart, Újtelep lelőhelyen előkerült temető 35. számú sírjának gyöngyeit: 13 darab lecsiszolt sarkú hasáb formájú karneol; egy ugyanilyen, kék üvegyöngy; négy lapos, kerek borostyán; egy hosszúkás pasztagyöngy; két nagyobb, gömbölyű fehér pasztagyöngy; egy nagy, gömbölyű, kék üvegyöngy; két, dinnyemag formájú fehér üvegyöngy; egy lapos, kerek, kék üvegyöngy és 16 darab hordó formájú kalciumgyöngy.²⁵

Ugyancsak a bal csukló mellett feküdt, kívül, egy felcsavart végű bronzkarikára akasztott nagy *Cypraea* kagyló, belül pedig egy bronzcsengő. Ugyanott egy felfüggeszthető kis bronz kést is találtak, rátapadt, rozsdás fonalmaradványokkal.²⁶ A sok, nagy gyöngy, a felvarrt kagyló, csengő, mindez a bal csuklón, illetve ruhaujjon bizarr látványt nyújtott volna. Egy részüket a díszeknek könnyen elképzelhetjük, gyöngyös tarsoly díszeként, bár bronzkarikát itt nem említ a leírás. Az egész temető anyagára jellemző a sok gyöngy nyakon, ruhaujjakon, bokákon. Övcsat vagy övkarika nem szerepel a leletanyagban.

Vannak esetek, amikor a csontvázról, a leletek elhelyezkedéséről semmilyen adatunk nincs, a mellékletek viszont önmagukért beszélnek.

Bajmok, 13. számú sír mellékletei. 3,5 cm átmérőjű bronzkarika; egy hordó formájú kalciumgyöngy; kilenc gömbölyű kalcedongyöngy és két kerek, lapos, zöld üvegyöngy.²⁷

20. Párducz M., 1946–48. XLII. t. 8. a), b), XLII. t. 7., 5–6., 1. a), b), 2., 4., XLII. t. 2–3., 5., 9., XLIII. t. 1., 6., 7., XLII. t. 3., 4.

21. Párducz M., 1950. 68–71. XIV. t. 1. kép 4.

22. Párducz M.–Korek J., 1946–48. 291–299. LIX. t. 1.

23. Párducz M.–Korek J., 1946–48. LX. t. 1.

24. Párducz M., 1950. III. XXXIII. t. 1., 5–8., 3–4., 9–13., 15–20.

25. Párducz M., 1950. III. 10. XXII. t. 14–15.

26. Párducz M., 1950. III., XXII. t. 11., XXIII. t. 6., XXIII. t. 3.

27. Párducz M., 1950. III. 32.

A legújabb leletek sem mindig szolgáltatnak jól használható adatokat. A veresegyházi postaépület mellett, árokásás során került elő egy gazdag szarmata leánykasír. A leletek végül eljutottak az illetékes helyre, de sírban való elhelyezkedésükről csak a munkások utólagos elmondásából tudunk meg valamit.²⁸ Ebben a sírban is megvolt a textilövet összefogó, vagy tarsolyfüggesztő bronzkarika, és a gyöngyök: három, lapított gömb alakú, füstszínű kalcedon, és három, nagy, hordó alakú kalciumgyöngy. Néhány gyöngyszem a találók elmondása szerint elporlott. A gyöngyök állítólag a test középvoalában feküdtek.

Az általunk kiragadott példák tág tér és időhatárok között mozognak. Szarmata, hun kori és gepida sírokból került elő a gyöngyös viselet számtalan variációs lehetősége. Egyes bronzkarikás sírokból, esetleg karika nélkül is, elképzelhetőnek tartjuk a tiszakarádi és a tiszakarádi gyöngyös tarsolyokhoz hasonló darabok meglétét, különösen, ahol a gyöngykészlet összetétele is megengedi a feltételezést. Ez is egy megoldás lehet a többnyire egy kupacban előkerülő, vízszintes felvarrásra is következtetni engedő, nagyméretű gyöngyök által felvetett kérdésre.

Férfisírokból bizonyítható a tarsoly megléte. *Hódmezővásárhely–Fehértón, a 9. számú sírban*, a bal combcsont forgója fölött nagyméretű gömbölyű kalciumgyöngy került elő. Ugyanitt feküdt keresztben a combcsonton egy vaskés, felette vasár.²⁹ Az egyetlen szem gyöngy tarsolyzáróként szolgálhatott. A 11. számú sírban biztosan tarsolyban voltak a következő tárgyak: Hadrianus ezüstérme, csiholóvas, ár, kovakő. Mellettük itt is vaskés hevert.³⁰

Az *Ernöháza–Pepe* földön előkerült 3. számú sírban a bal medencerész fölött zöldes, kékes színben játszó, gömbölyű üveggyöngyök voltak. Tarsolyzáró gyöngyként értelmezhetjük ezeket is.³¹ Az 5. számú sír csontvázának bal alkarja és a test között gömbölyű kalcedongyöngyöt találtak, és egy sötéten csillogó, nagyobb gyöngyszemet.³²

A tiszakarádi 20. számú sír alapján a következőképpen képzeljük el a gyöngydíszes tarsolyt: a kis, keskeny bronzkarika a tarsoly függesztőkarikája lehetett. A kirabolt sírból a díszes övcsatot minden bizonnyal elvitték a sírablók. Sodrott zsinór, vagy bőrszík adhatta a tarsoly felfüggesztését, áthurkolva a bronzkarikán. Közvetlenül a karika alatt helyezkedett el a nagy kalcedongyöngy, alatta, felette esetleg megcsomóztatták a zsinórt vagy bőrszíját, hogy a gyöngy le ne csússzon. A gyöngynek szíjelosztó szerepe is volt: alatta kétfelé osztódhatott a szík (6. kép).

A gyöngyös övek, illetve gyöngyözött tarsolyok viseletének rekonstruálásához pontosan megfigyelt és dokumentált leletek összevetésére van szükség. A tiszakarádi 20. sírban megfigyelt jelenség közreadásával ezek számát kívántuk gyarapítani.

28. Horváth L., 1985. 175–177., 177. kép.

29. Párducz M., 1946–48. 285. XLV. t. 2., 4., 1.

30. Párducz M., 1946–48. XLV. t. 5–11.

31. Párducz M., 1940. XLIII. t. 4., 9.

32. Párducz M., 1940. XLIV. t. 3., 6.

IRODALOM

Diaconu, Gh.

1983. Tirgsor. Necropola din secolele I-I-IV. e. n. Bucuresti 19.

H. Vaday A.-Szöke B.,

1983. Szarmata temető és gepida sír Endrőd-Szujókeresztén. *ComArchHung.* 79-126.

Istvánovits E.,

1986. Hun kori temető Tiszadobon. *Élet és Tudomány* 44. 1394-96.

Horváth L.,

1985. Egy szarmata leány ékszerei. *Élet és Tudomány* 6. 175-177.

Párducz M.,

1940. Ernőházai jazig leletek. *ArchÉrt.* 3. I. 261-269.

1946-48. Szarmata kori temető Hódmezővásárhely-Fehértón. *ArchÉrt.* 3. 7-8-9. 283-290.

1950. A szarmata kor emlékei Magyarországon. III.

1950. Szarmata sírok Tápiószelén. *ArchÉrt.* 77.

Párducz M.-Korek J.,

1946-48. Germán befolyás a Maros-Tisza-Körös-szög késő szarmata emlékanyagában. *ArchÉrt.* 3. 291-299.

Vörös G.,

1981. Adatok a szarmata kori női viselethez. *ComArchHung.* 121-134.

NEUERE ANGABEN ÜBER DIE KLEIDUNG DER RÖMER- UND HUNNENZEIT

(Auszug)

In der Zeit zwischen 1981 und 1983 haben wir am Fundort in Tiszakarád-Inasa eine Begräbnisstätte aus dem 5. Jahrhundert aufgeschlossen. In dem einen, zum Teil durchwühlten Frauengrab haben wir unter den Becken- und Schenkelknochen in ursprünglicher Lage die waagrecht aufgenähten Perlen eines Perlen-Beutels gefunden, über dem Becken fanden wir einen Bronzering, welcher der Aufhängungsring des Beutels gewesen sein kann.

Ein ähnlicher Fund ist aus der Fundstätte von Tiszadob-Sziget aus einem reichen Frauengrab der Hunnenzeit hervorgekommen.

In Verbindung mit den aus Bronzeringen bestehenden Gürteln haben wir ähnliche Perlenfunde und die Beschreibungen der Ringe enthaltenden Gräber neuerlich durchgesehen. In den letzten Jahren sind sogar zwei Lösungsversuche für die Rekonstruktion der sogen. Bronzering-Gürtel unternommen worden. Eine vom die Ausgrabung am Grab Nr. 25 an der Straße Szeged-Csongrad durchführenden G. Vörös, der die Perlen und die Bronzeglocke an drei, vom den Textilgürtel haltenden Bronzering Gherabhängenden Fäden anordnete. A. H. Vaday beleuchtete die schwachen Punkte dieser Vorstellung und schlug eine neue Lösung vor: das eine Ende des durch den Bronzering esteckten Textilgürtels wurde reich mit Perlen bestickt, gleichzeitig wurden die Glocken, Hänger und in einigen Fällen auch Farbdosen aufgenäht. Basis seiner Rekonstruktion bildeten die Gräber Nr. 25. der Straße Szeged-Csongrad und Nr. 27. des Kreuzes von Endrőd-Szujó. Er hat auch Versuche mit Hilfe von auf Bändern aufgenähten Perlen durchgeführt, beim Fallenlassen des Bandes stellte er fest, daß das Material beim Benähen mit Perlen in jedem Falle Falten geschlagen hat. Seiner Meinung nach sind die größeren Perlen darum fast immer in einem Haufen zum Vorschein gekommen, weil sich beim Begräbnis der Gürtel so in Falten gelegt hat.

Bei der Prüfung eines Teiles der gleiche Perlenbestände enthaltenden Funde sind wir der Meinung, daß wir nicht in jedem Falle die Tatsache, daß die Perlen nie unter der Knielinie gefunden wurden, mit dem Zerknittern des Gürtels erklären können.

Wir haben die Möglichkeit aufgeworfen, daß in einigen Fällen mit dem Vorhandensein der Perlentasche wie in Tiszadob und in Tizakarád bei Funden von „Perlenhaufen“, die Perlen großen Durchmessers enthalten, gerechnet werden kann.

Emese Lovász